

Gimbernat, 2008 (*), 49, 19-31

BÉNS PATRIMONIALS I INVENTARIS DE L'HOSPITAL SANT BERNABÉ DE BERGA

VILADÉS i LLORENÇ, Ramon
Àmbit de Recerques del Berguedà

RESUM: L'Hospital Sant Bernabé de Berga existeix des de la Baixa Edat Mitjana, i era anomenat hospital dels pobres, llevat dels quinze anys posteriors a les dues primeres guerres carlines, que fou anomenat hospital militar. Aquest equipament sanitari es mantenia dels benefactors, d'una petita quantitat en metàl·lic que pagaven els malalts que podien, i dels béns immobles que posseïa, avui gairebé desapareguts del tot, llevat de l'edifici de l'hospital vell i una casa. Acaba l'article amb uns inventaris dels equipaments efectuats el 1842 i 1851, els quals ens donen una idea dels pocs mitjans de què es disposava.

Paraules clau: Hospital comarcal Sant Bernabé. Guerres Carlines. Berga.

RESUMEN: El Hospital de San Bernabé de Berga existe desde la Baja Edad Media. Se le llamaba Hospital de los pobres, excepto en los quince años posteriores a las guerras carlistas en los que fue denominado hospital militar. Se mantenía merced a los benefactores, a pequeñas cantidades en metálico que pagaban algunos enfermos que podían hacerlo, y de los bienes inmuebles que poseían, hoy prácticamente ya inexistentes, excepto el edificio del hospital viejo y una casa. Se concluye con los inventarios de los equipamientos efectuados en 1842 y 1851, que nos dan una idea de los pocos medios de que se disponía.

Palabras clave: Hospital comarcal Sant Bernabé. Guerras Carlistas. Berga.

*

INTRODUCCIÓ

No sabem, de cert, quan es va fundar l'Hospital de Berga. Sembla que la seva fundació es deu a Pere de Berga, segons una escriptura de 1268. Aquest hospital hauria estat al costat de l'església de Sant Pere, concretament, on hi ha la capella de la Mare de Déu dels Dolors. Jacint Vilardaga, en la seva història de Berga, treu un text, on consta que els

cònsols busquen un lloc idoni per socórrer els pobres que estan malalts. Per a aquesta fi, el 1290, van comprar una casa als pares i fill de Berenguer de Prat, per habilitar-la com a hospital de malalts pobres. En aquest moment, també es diu que hi van edificar una capella sota l'advocació de sant Bernabé i un cementiri. Es va pagar amb les rendes del comú i amb donatius de particulars.

En canvi, en les Notes històriques de la ciutat de Berga, del Dr. Ramon Huch, diu que en una làpida sepulcral del convent de Sant Francesc hi havia escrita aquesta llegenda: *Aquí reposa A. de Pinebret, mercader de Berga, que morí el dia 3 d'agost de l'any del Senyor 1347, i mana que s'edifiqués, amb els seus béns, un hospital per recollir els pobres de Jesucrist, i mantenir-los en el mateix hospital.*

Sigui com sigui, es pot assegurar que ja en el segle XIV existia un hospital a Berga. Però no és fins el 1721 que s'edificà l'immoble que ha arribat fins a nosaltres. Els regidors d'aquell any resolgueren d'edificar una nova casa i capella en el mateix lloc on es trobava el vell, i el 1726 fou beneïda la capella, i n'eren administradors el rector de Berga, Pau Irla, Josep de Giblé i Bonaventura Claris.

L'hospital dels pobres va passar a anomenar-se *Hospital Militar* des de 1840 a 1854, a causa de les guerres carlines. Les Germanes Carmelites de la Caritat es van fer càrrec de l'hospital el 1834. Però quan Berga va caure en mans dels liberals, les germanes, amb Joaquina de Vedruna com a superiora, es varen refugiar a França. Aleshores, l'administració, passà a mans dels militars, fins que, el 1854 se'n tornà a fer càrrec l'administració civil, i el 1857, l'atenció als malalts fou encarregada, de nou, a les Germanes Carmelites de la Caritat.

La Junta, en funcions, al 1900 va aprovar un reglament de funcionament, ja que fins aleshores no n'hi havia cap. Es va portar a terme un inventari dels béns mobles i immobles, i també dels documents.

El 1940, el governador civil de Barcelona, Sr. Correa, va impulsar la construcció d'un nou hospital, però quan ja hi havia les parets alçades i la coberta, es van aturar les obres, i així va quedar durant una quarantena d'anys. El 1959, per iniciativa de l'Ajuntament, es varen fer obres de rehabilitació a l'hospital vell a fi de millorar l'edifici i posar-lo al dia¹.

A finals dels anys setanta es va endegar l'estudi del nou hospital, i es va optar per aprofitar la construcció que havia quedat aturada l'any 1940, però se'n va ampliar la capacitat amb un edifici de nova planta, connectat al vell. El dia 2 d'agost de 1981 es feia la inauguració del nou hospital comarcal, el primer que va inaugurar la restaurada Generalitat de Catalunya.

BÉNS IMMOBLES²

Segurament que si tinguéssim a mà els testaments dels berguedans trobaríem multitud de deixes a favor de l'hospital dels pobres, no solament en diners, sinó també en espècies. El 1543, una sentència arbitral adjudica, per indivís, a l'hospital de Sant Bernabé el bosc, terra de cultiu i erma del Tossal de Fullarcs, i que en 1574 ja eren establertes i convertides en vinyes, de les quals l'hospital en cobrava un cens anual.

Econòmicament l'hospital vivia de les rendes dels immobles que eren de la seva propietat, de les pensions dels censals atorgats, de donatius, i d'una petita quantitat que es cobrava als malalts que podien pagar. Tinguem en compte que els pobres eren acollits gratuïtament.

Esmentem, ara, les propietats que tenia l'hospital, segons la documentació de mitjan segle XIX i principis del XX.

Hort del Lladó (1658-1920)

És la possessió més antiga que ens consta. L'arrendament d'aquest hort, amb els anys, va passar per diferents mans, segons consta en els documents que s'han conservat.

Actes de l'hort del Lladó.

- 1- Acta de venda del dret de lluir i quitar perpètuament l'hort del Lladó, abans dit, el *canemar*, fet per Cristòfol Grifell, pagès de la vila de Berga i a Francesca, sa muller, per fer front a les seves necessitats i particularment per alimentar-se ells mateixos i als seus hereus i successors, a favor de Jaume Andreu, traginer de dita vila, pel preu de 26 lliures, 3 sous, rebut en poder de rvd. Bernat Roderga, prevere i notari públic de Berga, a 7 de novembre de 1661.
- 2- Firma per raó de senyoria de dita venda, en poder de dit Roderga, a 3 de febrer de 1662.
- 3- Rebut del preu de venda, en poder de dit Roderga, a 7 de novembre de 1661.
- 4- Acta de possessió de dit hort donada per dit Cristòfol Grifell a Jaume Andreu, en poder de dit Roderga, a 7 de novembre de 1661.
- 5- Acta de venda que féu de dit hort, Francesc Viladomiu, ferrer de Berga a Jaume Andreu pel preu de 22 lliures i amb el terç i acta de 24 lliures, 1 sou,

pel preu del qual posseïa dit hort a carta de gràcia, en poder de dit Roderga, a 8 de novembre de 1661.

6- Rebut del sobredit preu de 24 lliures, a sou, al peu de dit acta de revenda.

7- Firma per raó de senyoria de dita revenda, en poder de dit Roderga, a 3 de febrer de 1662.

El sobredit hort (abans dit *canemar*) fou donat, entre altres coses, en dot a Francesca Gonser y Andreu, filla de dit Jaume Andreu, moliner, i muller de Josep Gonser, carder. Consta en els capítols matrimonials, en poder de Josep Riu, notari de Berga (sense data).

El 1897, dit hort el tenia arrendat en Benet Vilella i Xandri (a. Benet de la Tela), natural de Fígols, de 44 anys d'edat, pagès, resident al carrer del Roser, núm. 17 de Berga. El preu de l'arrendament és de 240 pts. anuals.

Finca i casa “El Regatell” (1869-1921)

La finca que s'arrenda a Victoriano Conill i Pujol, coneguda pel Regatell de Coforb, terme de Capolat, consta d'unes tres quarteres de terra, bosc i erms.

- L'arrendament és indefinit i per anys naturals, i s'ha d'avisar catorze mesos abans de donar per extingit el contracte, que comença l'1 de gener de 1900.
- El propietari ha de pagar la contribució territorial.
- Les altres contribucions i impostos municipals van a càrrec de l'arrendatari.
- L'arrendatari s'obliga a cultivar la finca, com a bon pagès, a ús i costum del país, i no la podrà dedicar a altres usos; haurà de conservar les rases i les margeres i el bosc com a bon pagès.
- Quan s'acabi l'arrendament, l'arrendatari haurà de deixar la palla, farratges i els fems; se li donarà el dret de treure el blat que hagi sembrat, i que no podrà ser més de la meitat del conreu.

Al 1921, la finca encara és arrendada a Victoriano Conill pel preu de 200 pts. anuals.

Aquesta finca fou una deixa testamentària de M. Àngela Claris i Pascual, soltera, i veïna de Berga, fet a 18 de juliol de 1854.

Casa davant de l'Hospital (1854-1861)

D'aquesta casa només en tenim referències per les obres que s'hi varen fer el 1854 i el 1861. El 1854 es va desfer un sostre, arranjar escales i portes, pel valor de 115 pessetes. El 1861 es va emblanquinar. Aquesta casa era una deixa testamentària de M. Àngela Claris i Pascual.

Molí del Posas (1872-1920)

- La finca és coneguda per Molí i terres del Posas, amb unes tres quarteres de sembradura, aproximadament, situat a la Baells, i propietat de l'Hospital de Berga.
- S'arrenda a Bonaventura Casals. L'arrendatari ha de cuidar de les coses arrendades com a bon arrendador.
- Haurà de pagar per avançat l'import de les obres necessàries que es facin a la casa-molí. Tot el que pagui ho haurà de justificar amb rebuts formals.
- El preu d'arrendament anual, són 100 lliures barceloneses, que haurà de pagar per semestres avançats. D'aquest preu s'abonarà el que hagi pagat per obres.
- L'arrendament és per cinc anys, i podrà ser prorrogat per cinc més, si cap de les dues parts no diu res. 1 de gener de 1858.

El contracte el signen l'alcalde, Josep Montorcí; l'ecònom, Ramon Saló; l'administrador, Josep Vila; Josep Sarraís, Hipòlit Puig, Climent Casellas. I segell que diu: Hospital Civil del districte de Berga. Al 1920 fou arrendat a Josep Perarnau i Cortina, natural de Vallcebre i veí de Berga, pel preu de 250 pts. anuals.

Caseta i hort de Pere Aloy (1833-1860)

Casa i hort situats al carrer de les Canals, núm. 28.

Joan Saldoni, el 1846, paga per la casa, abans de Pere Aloy, la quantitat de 24 duros anuals. Simó Planas, mestre de cases, el 1855, paga 18 pessetes per mig any de lloguer de l'hort de Pere Aloy.

El 1859, l'Estat la desamortitza i la posa a subhasta pública. L'11 de gener de 1858, la Junta de Beneficiència formalitza la protesta, perquè diu que l'hospital no és el propietari, sinó que només l'administra, segons les disposicions testamentàries de Mn. Ferrer. I que dels rèdits de l'immoble se n'ha de celebrar misses a l'església de l'hospital, i per tant correspon a béns eclesiàstics, l'alienació dels quals s'ha suspès.

No devia servir de gaire la protesta, ja que el 7 de desembre de 1860 es va acceptar la compra per part de Josep de Fontserè i Mestre, pel preu de 16.000 rals.

Terra i casa del Cutal (1865-1870)

El 1865, Joan Bonet, traginer, de la vila de Berga, sotsarrenda per cinc anys la terra del Cutal, de set jornals, situada a cal Batlle, d'aquesta mateixa Vila, a Ramon Minoves, amb els mateixos pactes que tenia l'arrendador, Joan Bonet. El preu és de 48 duros.

El 1870, Martí Solsona té arrendada la casa del Cutal pel preu de 9 duros anuals.

Serra de la Petita (1878)

A la Serra de la Petita, l'Hospital tenia un tros de terra de cultiu. Només tenim uns comptes del que es va collir l'any 1878. No ens consta l'arrendatari.

- Dues quarteres de patates	12,50 pessetes.
- 9 quarteres de blat de moro	11,25 pessetes
- 1 q. ½ de mongetes de color	2,00 pessetes
- 9 quarteres de sègol.....	10,50 pessetes
Total.....	36,25 pessetes
- 3 q. per sembrar any actual	- 4,00
Total.....	32,25 pessetes

Casa del carrer de les Carretes, núm. 56 (1852-1868)

Pel que es desprèn d'uns quants rebuts que resten d'aquest arrendament, l'Hospital posseïa una botiga en aquest carrer de Barcelona, la qual fou arrendada a Josep Boix, el 1852, pel preu de 3 duros mensuals.

**ESTAT DE TOTES LES FINQUES DE L'HOSPITAL, SEGONS EL SEU VALOR DE VENDA,
DE RENDA, DE CÀRREGUES, I RENDES LÍQUIDES ANUALS.
BERGA, 6 DE FEBRER DE 1855.**

POBLE DE LES FINQUES	VALOR VENDA	VALOR RENDA	CÀRREGUES	RENDA LÍQUIDA
Molí fariner del Posas	16.666,00	500,00	60,00	440,00
El Regatell	14.400,00	432,00	51,28	380,60
Una casa de Berga	6.880,00	206,14	30,33	175,15
Casa, hort i censal	10.133,11	304,00	45,20	215,14
Altra casa	16.000,00	480,00	72,00	408,00
Altra	16.000,00	480,00	72,00	408,00
TOTAL	80,079,11	2.402,14	375,13	2.027,10

L'Hospital de Berga ingressava dels immobles 2.027,10 rals
Dels censals 2.625,80 rals
Total 4.652,90 rals

EQUIPAMENTS

Es conserven uns quants inventaris dels equipaments que tenia l'hospital després de la primera guerra carlina. En transcrivim dos. Un, de 1942 i l'altre de 1951. A través d'ells, només podem arribar a una conclusió: realment era hospital dels pobres, perquè no arribava a tenir el més necessari per desenvolupar l'activitat sanitària satisfactòriament. Només cal veure la gran quantitat d'objectes vells o en un estat de deteriorament considerable.

Dóna la sensació que no tots els inventaris són fets amb el mateix criteri ni amb el mateix rigor. Algunes de les dades que donen gairebé semblen impossibles. Per exemple, en l'últim inventari que presentem i que no porta data, quan inventaria els estris de la cuina, constatem que només hi havia una caldera gran, un perol petit, dos cassons i dues paelles. És possible, que amb aquests escassos atuellis poguessin atendre tots els malalts?

1. INVENTARI DE 1842. LLIBRE D'ALTES I BAIXES DE LES ROBES I ESTRIS DE L'HOSPITAL MILITAR DE BERGA

“Nosotros los abajo firmados, Dn. Juan Corominas, maestro carpintero; Dn. Pablo Folgueras, maestro sastre; Dn. Pedro Guix, maestro calderero; Dn. Clemente Escobet, maestro carpintero; Dn. Francisco Rosell, maestro sastre; y Dn. Pedro Elias, maestro calderero, expertos nombrados, los tres primeros, por el caballero comisario de Guerra, inspector del Hospital militar de esta Plaza, Dn. Antonio M. Orlando, en representación de la administración militar, y los tres restantes por Dn. Ignacio Maspons, en el citado nombre de apoderado del representante del asentista, Dn. Manuel Matheu, para el inventario, clasificación y valoración de los efectos, enseres y demás, que de propiedad de dicha Administración Militar (...) en dicho Hospital, este día, hemos tomado la correspondiente venia del Sr. Dn. José Alverola, encargado de dicho establecimiento y del mencionado Sr. Comisario de Guerra, para proceder a la clasificación de dichas ropas, enseres, muebles y demás, a los que, segun nuestra inteligencia y mediante el juramento que tenemos privados al ingreso de nuestros respectivos oficios, hemos dado los valores que expresa este inventario, importantes en junto, cuatro mil novecientos cincuenta reales y veinte maravedís de vellón, y por ser la verdad, lo firmamos en la Villa de Berga, a veinte y ocho de Junio de mil ocho cientos cuarenta y dos.

ROBA	Estat	Nombre	Rals	Marav.	Valor parcial		Valor	Total
					Rals	Merav	Rals	Merav
Mantes	Bones	31	10	00	310	00	702	00
	Velles	49	8	00	392	00		
Coixins de llana	Regulars	12	7	17	90	00	90	00
Matalassos	Regulars	12	54	00	648	00	648	00
Conxes	Velles	1	10	00	10	00	10	00
Camises	Bones	25	14	00	364	00	508	00
	Regulars	24	6	00	144	00		
Vànoves	Regulars	4	3	00	36	00	92	00
	Velles	4		4	00	16	00	
Llençols	Regulars	40	8	00	320	00		
	Vells	46	2	17	115	00	439	00
Fundes	Velles	38	00	6	17	10	17	10
Coixins per a ferits	Bons	1	00	24	00	24	00	24
Tovallons	Regular	9	1	17	7	17	13	17

Béns patrimonials i inventaris de l'Hospital Sant Bernabé de Berga

FERRO	Estat	Nombre	Rals	Marav.	Valor parcial		Valor	Total
					Rals	Merav	Rals	Merav
Fogó	Vell	1	6	00	1	00	1	00
Tenalles	Vella	1	2	00	2	00	2	00
Romana	Regular	1	9	00	1	00	1	00
Olles	Velles	2	6	00	12	00	12	00
Pesos balances	Vells	7	4	00	4	00	4	00
Graelles	Velles	1	10	00	10	00	10	00

ESTANY	Estat	Nombre	Rals	Marav.	Valor parcial		Valor	Total
					Rals	Merav	Rals	Merav
Xeringues	Regular	1	6	00	6	00		
	Inútil	1	1	17	1	17	7	17

FUSTA	Estat	Nombre	Rals	Marav.	Valor parcial		Valor	Total
					Rals	Merav	Rals	Merav
Banquetes	Bones	90	3	00	270	00		
	Regulars	101	2	00	202	00		
	Velles	289	1	00	289	00	761	00
Posts	Bones	117	1	17	175	00	698	17
	Regulars	523	1	00	523	17		
Taules	Bones	2	10	00	20	00		
	Regulars	1	7	00	7	00		
	Velles	9	2	00	18	00	45	00
"Palomillas"	Bones	9	00	17	2	17	2	17
Peu	Bons	9	00	24	3	18	3	18
Aparells cirurgia	Bons	2	8	00	8	00	8	00
Brasars de fusta	Regulars	4	2	00	8	00	8	00
Calaixeres	Bones	4	30	00	120	00	120	00
Paperera	Bona	1	8	00	8	00	8	00
Crosses	Velles	2	00	17	1	00	1	00
Pissarres	Bones	5	1	17	7	17	8	33

COURE	Estat	Nombre	Rals	Marav.	Valor parcial		Valor	Total
					Rals	Merav	Rals	Merav
Calderes	Velles	6	208	00	208	00	208	00
Olles	Regulars	1	35	00	35	00	93	00
	Velles	1	18	00	18	00		
Caldera petita	Regular	1	30	00	30	00	30	00

Paelles	Regulars	2	9	00	18	00	18	00
Xocolateres	Velles	1	2	00	2	00	2	00
Paella petita	Inútil	1	1	00	1	00	1	00
Escumadora	Vella	1	1	17	1	17	1	17
Cassons	Vells	2	1	00	1	00	3	00
	Inútils	2	00	17	00	17		

LLAUNA	Estat	Nombre	Rals	Marav.	Valor parcial		Valor	Total
					Rals	Merav	Rals	Merav
Mesures d'oli	Bones	2	00	4	8	00	8	00
Bidons	Vells	3	4	00	12	00	12	00
Embutis	Vells	4	00	17	2	00	2	00
Banyeres	Regular	1	49	00	49	00	53	00
	Vella	1	8	00	8	00		
Palmatòries	Regulars	4	5	00	20	00	20	00
Cassons	Vells	3	00	8	24	00	24	00
Llums d'oli	Regulars	4	1	17	6	00	6	00
Balances	Velles	1	2	00	2	00	2	00

VIDRE I TERRISSA	Estat	Nombre	Rals	Marav.	Valor parcial		Valor	Total
					Rals	Merav	Rals	Merav
Ampolles	Velles	25	00	4	2	32	2	32
Llànties	Bones	7	00	12	2	16	2	16
Càntirs	Vells	9	00	18	2	22	2	22
Plats grans	Vells	5	00	4	00	20	00	20
Gots	Vells	30	00	6	5	10	5	10
Tasses	Velles	30	00	8	7	02	7	02
Orinals grans	Regulars	6	1	00	6	00	6	00
Orinals petits	Regulars	9	00	20	5	10	5	10

2. INVENTARI DE 1851

Roba per a Oficials

Coixins	24	Xocolateres	1
Camises	12	Casses	1
Cobrellits	8	Calderes	6
Matalassos	3	Escumadores	1
Gorres	12	Olles	1
Llençols	12	Perols	1

Estris de fusta

Roba per als soldats

Coixinets	7	Aparells de menjars	1
Camises	206	Aparells per guarir	1
Coixins de llana	69	Banquetes	482
Matalassos	71	Bancs per a tòpics	2
Capes	8	Caixes de xeringues	1
Coixins de cotó	60	Caixes de trencats	3
Fundes dels coixins	127	Catres	2
Fundes dels matalassos	127	Llitera foradada	1
Gorres	233	Calaixeres	2
Mantes	140	Pissarres	2
Genolleres	21	Postades per a la roba	1
Llençols	337	Fogons	4
Tovallons	142	Carrutxes	2
Sacs	2	Taules	12
		Crosses	2
		Marques per a roba	1
		Paperera	1
		Ratoneres	1
		Cadires de braços	4
		Cadires	15
		Posts per als llits	668
		Tapadores de gerres i d'orinals	6
		Tauletes per a números i rètols	100
		Torniquets	1

Ferro

Pales	1		
Ganiveta	1		
Ganivets de cuina	3		
Fogones	1		
Destral	1		
Olles	2		
Pesos	7		
Graelles	1		
Romanes	1		
Tenalles	1		

Coure i llauna

Balances	1		
----------	---	--	--

Llauna

Àmfores	4
Banyadores	2
Balances	1
Cassó gran i petit	3
Palmatòries	4
Gerres per l'oli	1
Embut	4

Fanals amb vidre	2	Varis	
Taules per a vinagreres	1	<i>Coberts</i>	2
Mesures	5	<i>Xeringues grans</i>	1
Mesures per a líquids	5	<i>Xeringues petites</i>	4
Areners	1	<i>Cistelles</i>	1
Tinters	1	<i>Formularis de medecines</i>	1
"Obleres"	1	<i>Sondes de goma</i>	1
Llumeneres	3	<i>Quadre Verge dels Dolors</i>	1

3. UN ALTRE INVENTARI, SENSE DATA

Roba blanca

Llençols mig usats	40
Màrfegues mig usades	10
Camises d'home m. u.	16
Camises de dona regul.	10
Camises dolentes (draps)	12
Coixineres regulars	14
Gorres mitjanes	13
Cobrellits bons d'indiana	2
Flassades bones	4
Flassades borelles	2
Flassades de cotó	10
Matalàs de catre	1
Coixins de llana i cotó	12
Conxes de catre	2
Vànoves blanques	2
Vànova mig usada	1

Roba dels expòsits

Llençolets de tela	15
Gorretes	16
Camisetes	20
Llits o banquetes ferro	24
Llit de pilars	1
Pots per a la llet	30
Escambells	2
Taules de pi	3
Caixeta per benes	1
Cadires	7
Bancs	2

Cuina

Caldera gran	1
Perol petit	1
Cassons	2
Paelles	2
Càntirs	2
Llossa de metall	1
Escumadora de llauna	1
Pala	1
Molls	1
Marmita d'aram	1
Lleves	1
Ampolles de vidre	6
Gots de vidre	5
Plats blancs	6

Capella

Casulles	4
Albes	2
Cíngols	1
Àmits	2
Estovalles	3
Purificadors	5
Lavabos	3
Canelobres de fusta	4
Canelobres de llauna	4
Missals	2
Canadelles	1
Floreres de llauna	8
Llums de coure	3

ESTAT ACTUAL DELS BÉNS PATRIMONIALS

Actualment, l'hospital posseeix els immobles següents:

- 1- Una casa que consta de baixos, dues plantes i terrat i un hort, d'unes tres àrees de cabuda, situats a la carretera del Castell.
- 2- Una casa de dues plantes i baixos, situada al carrer Balmes, 6-8, amb una superfície de 457 m², i amb un hort i pati de 258 m². Aquest immoble és ocupat per la Creu Roja.
- 3- Hospital vell.
- 4- Residència Sant Bernabé. Falten alguns tràmits administratius perquè consti com a propietat de l'hospital.

De tots aquests immobles l'hospital no en treu cap rendiment econòmic.

NOTES

1. Notes tretes del l'article de Josep M. Anglerill, *Història de l'hospital de Berga*, publicat a l'Erol núm. 8, pàg. 35-37. Àmbit de Recerques del Berguedà, Berga, 1983.
2. Arxiu Comarcal del Berguedà. Documents de l'Hospital de Sant Bernabé, caixa 65-66-67; anys 1840-1843 i 1851-1855.